

Ansvarshavende chefredaktør Anne Knudsen **Redaktionschef og samfundsredaktør**
Kulturredaktør Joakim Jakobsen jja@weekendavisen.dk **Debatredaktør** Pernille Bra
Bøger er i denne uge redigeret af Marianne Krogh Andersen mar@weekendavisen.dk
Faktiskredaktør Louise Fogh Hansen lofo@weekendavisen.dk

Udgivet af Weekendavisen A/S Pilestræde 34, 1147 København K. Telefon 33 75 2
Tryk Berlingske Avistryk **Annoncesalg Front Media** Høgevej 5 D, 3400 Hillerød Tel

Sydafrika. Var Nelson Mandela i al hemmelighed medlem af det sydafrikanske
Debatten fortsætter i et land, der kæmper

Den svæ

AF MORTEN MØLLER

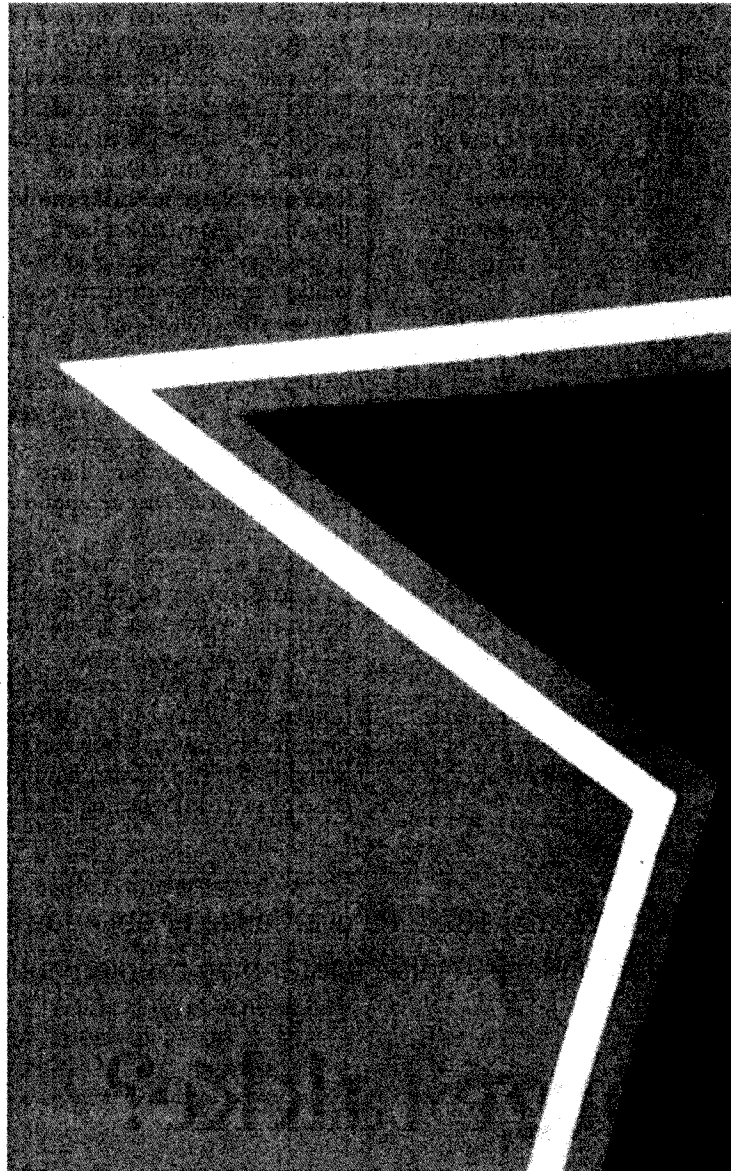
Det er i linje 11 på side 118, at tilføjelsen er sat ind: »Jeg behøvede ikke blive kommunist for at samarbejde med dem... Kynikere har altid antydnet, at kommunisterne udnyttede os. Men hvem kan sige, at det ikke var os, der udnyttede dem?«

Jeg sidder med den danske udgave af Nelson Mandelas erindringer *Vejen til frihed*. Bogen står i dag på flere end 15 millioner boghylder verden over og er nu også filmatiseret. Den udgjorde ved publiceringen i 1994 en absolut hovedkilde til omverdenens syn på Mandela og det nye Sydafrika, han ved det første frie valg samme år blev sat i spidsen for.

Nelson Mandelas selvbiografi er baseret på et manuskript, han i 1970'erne i al hemmelighed fik smuglet ud af fængslet på Robben Island, hvor han i en årrække sad indespærret. Nu hævder forskere, at flere af originalmanuskriptets positive omtaler af kommunistisk ideologi bevidst er udeladt i erindringsbogen fra 1994 og erstattet af nye passager, der skulle sløre Mandelas tidligere kommunistiske sympatier. Andre, heriblandt repræsentanter fra Mandelas eget parti ANC, går skridtet videre og påstår, at Mandela en kort overgang sågar var hemmeligt medlem af det sydafrikanske kommunistparti SACP.

Er det lige gyldige detaljer udelukkende af interesse for petitesseryttere og historiske nørder? Ingenlunde. For helten, ikonet og den internationale verdens moralske forbillede har over fem årtier benægtet, at han på noget tidspunkt fungerede som medlem af det sovjetkontrollerede kommunistparti. Var det løgn?

Mandela og kommunistpartiet

arrestation i begyndelsen af 1960'erne ikke alene var medlem af partiets undergrundsbevægelse, »men også af partiets centralkomité«. Samme dag bekræftede en talsmand for ANC, som fortsat er politisk allieret med kommunistpartiet, oplysningen.

Det var bemærkelsesværdige udtalelser – som stort set druknede i mindehøjtideligheder og kondolencer fra verdens ledere. Postulatet om Mandelas kommunistiske fortid blev ikke fulgt op af nogen dokumentation, og ANC's motiv for offentliggørelsen er fortsat mere end uklart. Oplysningen var i direkte modstrid med såvel Mandelas egne erindringer som med den afdøde britiske forfatter Anthony Sampsons grundige og meget anmelderroste Mandela: *The authorised biography* fra 1999.

Siden er debatten blusset op, og i seneste nummer af tidsskriftet *Ræson* skriver den danske Sydafrika-ekspert og adjunkt ved Københavns Universitet, Hans Erik Stolten, at både historikere og politologer har »dokumenteret, at Mandela i en periode var medlem af det sydafrikanske kommunistparti.«

Ifølge Hans Erik Stolten har minimum seks højtstående kommunister bekræftet Mandelas tidligere medlemskab. Også politiafhøringer af fængslede kommunister i de tidlige 1960'ere omtaler Mandelas tilstedeværelse ved kommunistiske partimøder, og i et senere referat fra et møde i kommunistpartiet forklarer et medlem af centralkomiteen, hvordan Mandela blev rekrutteret i 1961.

Hans Erik Stolten henviser bl.a. til sociologiprofessor ved Amsterdams Frie Universitet, englænderen Stephen Ellis, som i en artikel på netsiden *politics.web* tidligere på året konkluderede, at Mandela i de tidlige 1960'ere var et »ledende medlem af det sydafrikanske kommunistparti«, og at han i alliance med kommunistpartiet spillede en central rolle i bestræbelserne på at få den tøvende ANC-ledelse til at opgive sin hidtidige modstand over for væbnet kamp mod apartheidregimet. Det lykkedes, da Mandela i 1961 blev sat i spidsen for den nye militante undergrundsorganisation, Umkhonto we Sizwe (Nationens Spyd), som i tæt samarbejde mellem ANC og kommunistpartiet greb til våben over for det hvide mindretalsstyre. Mandela blev arresteret året efter og først løsladt i februar 1990.

Også en anden førende ekspert i Sydafrikas moderne historie, professor ved University of Limerick i Irland, Tom Lodge, er overbevist om Mandelas medlemskab. »Jeg tror, at Mandela oven på forbuddet mod ANC i 1960 blev medlem af kommunistpartiet og omgående begyndte at deltage i centralkomiteens møder. Men efter en rundrejse i Afrika i 1962 kom han med udtalelser, der indikerer, at han var bekymret for, at ANC's

Præsident Nelson Mandela, hans daværende hustru Winnie Mandela (til venstre) og medlemmer af det stiftende møde i det nu lovlige kommunistparti den 29. juli 1990 i Johannesburg.

forbindelser med kommunistpartiet kunne skade opbakningen i det øvrige Afrika, og fra det øjeblik tror jeg ikke længere, han agerede under 'partidisciplin',« skriver Tom Lodge i en mail.

Selektive erindringer?

Hans Erik Stolten giver i sin artikel flere eksempler på formuleringer i Mandelas oprindelige fængselsmanuskript fra 1970'erne, som alle er fraværende i den publicerede udgave i 1994. Og han konstaterer, at i såvel Mandelas egne erindringer som i Anthony Sampsons autoriserede biografi »blev passager, der kunne afsløre Mandelas støtte til Sovjetunionen og hans fascination af marxistisk-leninistisk ideologi, udeladt.«

I sit oprindelige manuskript omtaler Mandela således Den Russiske Revolution i 1917 som »en udødelig præstation som åbnede enorme muligheder for menneskeheden's bevægelse fremad.« Om sin fængselsdom i 1962 skriver han, at det dog var en trøst, »at jeg blev dømt den 7. november, årsdagen for fødslen af den første socialistiske stat i verden, som ikke blot afsluttede undertrykkelse i Sovjetunionen, men også fremskaffede enorme ressourcer til at hjælpe de undertrykte folk i hele verden.« Endelig mente Mandela, at Cubas evne »til at forsvare sine interesser og uafhængighed«

understregede »populæriteten i den nye kommunistiske verden, efter at Sovjetunionen havde overvundet kapitalismen.«

Ifølge Stolten er det dog svært at se positivt stemt over for kommunistiske verden, efter at han havde oplevet Murens fald og Sovjetunionens udkom på et tidspunkt, hvor han var meget opsat på at vinde og dæmpe frygten for, at det ville føre til større socialisering af industri og økonomi, om at overbevise om, at det var garant for politisk stabilitet og var et sikkert land at investere i.

»Motiv? *Vejen til Frie Demokratiske Værdier* af Murens fald og Sovjetunionens udkom på et tidspunkt, hvor han var meget opsat på at vinde og dæmpe frygten for, at det ville føre til større socialisering af industri og økonomi, om at overbevise om, at det var garant for politisk stabilitet og var et sikkert land at investere i.

»I denne nye, for alvor afsløringer af Mandelas potentielt have skadet Sovjetunionens investorer og svækket økonomien bygget op omkring Sovjetunionen,« skriver Stolten.

Forsvar for Mandela

Andre er mindre overbeviste om verdens holdbarhed – b

**Joe Slovo, leder af det sydafrikanske kommunistparti, overværer i fællesskab
oweto. FOTO: SCANPIX**

ariteten af Fidel Castros
socialismens overlegenhed

alt sammen indikationer
omme i 1970'erne var mere
Sovjetunionen og den kom-
I han senere ville stå ved.
ed udkom få år efter
unionens sammenbrud, og
unkt, hvor Mandela var
: tilhængere i udlandet og
ANC's magtovertagelse også
listiske reformer og nationa-
bankvæsen. Det handlede
denen om, at ANC var
natisme, og at Sydafrika
estere i.
ede verdensorden kunne
tidligere sympatier po-
frikas forhold til vestlige
n ikoniske myte, der blev
dela af ANC's nye spon-

formuleringer i erindringerne og det påståede
medlemskab af kommunistpartiet. Jo, nogle høj-
stemte passager fra fængselsmanuskriptet er drop-
pet, men samtidig er det uomtvisteligt, at Mandela
åbent erkender at have været påvirket af marxistisk
teori. »Jeg fandt Det kommunistiske Manifest
stimulerende,« »jeg syntes, at den materialistiske
analyse af økonomien lød rigtig,« »marxismens
opfordring til revolutionær handling var sød musik
i en frihedskæmpers ører,« hedder det blandt andet
i *Vejen til frihed*.

At Mandela deltog i kommunistiske møder er
heller ikke i sig selv overraskende, påpeger skepti-
kerne, al den stund at ANC og kommunistpartiet
var blevet enige om sammen at gribe til våben i
kampen mod apartheidregimet. Desuden kunne
skillelinjerne mellem kommunistpartiet og ANC
i praksis være svære at opretholde på et tidspunkt,
hvor begge organisationer var illegale og deres
ledende folk tvunget til et liv under jorden.

Desuden oplyser professor Stephen Ellis over for
Weekendavisen, at han siden sine meget skråsikre
konklusioner vedrørende Mandelas partimedlem-
skab er stødt på et anonymt brev fra en ledende
kommunist skrevet i begyndelsen af 1960'erne.
Her fremgår det, at vedkommende tilsyneladende
ikke mener, at Mandela er medlem af partiet.

CIA-høg og sprutter: »Hvad sagde vi!« I den optik
indgår historien om Mandelas kommunistiske for-
bindelser i en bredere diskussion om rationalerne
under Den Kolde Krig.

At Mandela inden sin arrestation i sommeren
1962 lagde mere afstand til kommunismen, er de
fleste eksperter imidlertid enige om. Samme år
havde han i al hemmelighed foretaget en rundrejse
i Afrika og besøgt både sorte regeringsledere og
oprørsbevægelser i bl.a. Algeriet. Her blev det
tydeligt for Mandela, at en for tæt kobling til
den sovjetiske kommunisme ville skade ANC's
mulighed for at opnå støtte fra det øvrige Afrika
– og i stedet spille bolden i hænderne på den
mere nationalistiske og uforsonlige Panafricanske
Kongres (PAC), hvis ledende folk havde brudt
med ANC, og hvis popularitet både i og uden for
Sydafrika var stigende.

Men var Mandelas afstandtagen mere taktisk
end holdningsmæssigt begrundet? »Der er et
væld af indikationer på, at Mandelas politiske
tænkning over tid var påvirket af konkurrerende
etiske, følelsesmæssige og strategiske imperativer,
nøjagtigt som det var tilfældet med den bevægelse,
han var en del af,« skriver Hans Erik Stolten.
»Spændingerne mellem liberale og marxistiske
moderniseringsmodeller parret med hans venera-
tion for en traditionel, afrikansk, social orden var
til stede gennem alle årene og blev formodentlig
aldrig helt afklaret.«

Den danske ekspert konkluderer: »På baggrund
af de nyfremkomne oplysninger om Mandelas
skiftende holdninger kan han ikke længere reduce-
res til den enkle, helstøbte personlighed, han ofte
er blevet hyldet som.«

»Jeg er ikke ufejlbarlig«

Alt dette anfægter næppe det brede flertals syn på
Nelson Mandela som en af de største menneskelige
skikkelser i det 20. århundredes sidste halvdel. Det
anfægter næppe anerkendelsen af hans styrke, to-
lerance og hovedandel i Sydafrikas transformation
fra racistisk autokrati til multikulturelt demokrati.

Men diskussionen om Mandelas fortid og
om *Vejen til frihed* er endnu et eksempel på, at
erindringslitteraturen sjældent giver det mest
dækkende og retvisende billede af et menneskes
tilværelse. Ganske enkelt fordi det for forfatteren er
så fristende at udelade eller nedtone hændelser og
synspunkter, som man ikke ønsker at mindes. Og
fordi fortiden flimrer, som tiden går.

Måske gør historien ham mere menneskelig.
Måske trækker den ham ned fra den piedestal, hvor
en overfladisk heltedyrkelse for ofte placerer ham.
Måske gør den ham til endnu en politiker, der
leverer en lidt for friseret udgave af sin egen fortid.

»Jeg er ikke ufejlbarlig,« gentog præsident
Mandela flere gange, da hans biograf, Anthony
Sampson, op gennem 1990'erne interviewede ham.
Antallet af fejl på listen er fortsat til diskussion.

Lili Ochsner loc@weekendavisen.dk **Udlandsredaktør** Ole Nyeng ony@weekendavisen.dk
Opinion@weekendavisen.dk **Opinion** er i denne uge redigeret af Jesper Vind jvj@weekendavisen.dk
Udvalgte artiklers redaktør Tine Eiby ideer@weekendavisen.dk **Ideer** er i denne uge redigeret af Heidi Laura hhla@weekendavisen.dk

33 75 20 50 Telefax 33 75 20 50 e-mail bwa@weekendavisen.dk **www.weekendavisen.dk** **Abonnement** 33 75 36 33
48 22 44 50 Telefax 48 24 43 47 e-mail weekendavisen@frontmedia.dk

ommunistparti? Og har han bevidst fortiet medlemskabet i sine storsælgende erindringer?
for at redefinere sig selv efter landsfaderens død.

ere fortid

»Den ekstraordinære situation i 1960-62 synes med andre ord at have været, at mens mange ledende kommunister opfattede Mandela som partimedlem, var mindst én central kommunist af den modsatte overbevisning.« skriver Ellis i en mail.

Direktør i Nelson Mandela Foundation, Verne Harris, understregede tidligere på året i et indlæg i sydafrikanske Mail & Guardian, at han ikke finder det bevist, at Mandela var medlem af kommunistpartiet. Og han citerer den tidligere ledende kommunist, Rusty Bernstein, for at konstatere, at det i 1960'erne var »vanskeligt at afgøre, hvem der var i partiet, og hvem der var udenfor.«

»Hvordan skal vi forklare andre partimedlemmers udsagn om, at Mandela aldrig blev partimedlem,« fortsætter Harris. »Og hvordan skal vi forklare, at Mandela igennem fem årtier konsekvent og vedholdende nægtede, at han havde været medlem?«

Det sidste spørgsmål er selvsagt ren dynamit. Finder man det dokumenteret, at Mandela en overgang var ledende partimedlem, må man selvsagt også drage den konklusion, at han i erindringer, taler og interview bevidst har løjet om sin egen fortid. Så langt har ingen velestimeret professor endnu turdet gå.

Mandela og Den Kolde Krig

Igennem årtier undlod skiftende amerikanske og britiske regeringer at give helhjerter støtte til Mandelas og ANC's frihedskamp. Og Mandelas biograf, den før omtalte englænder Anthony Sampson, har dokumenteret, at denne tøven ikke mindst skyldtes vedholdende frygt for, at Mandela og ANC var for nært koblet til den kommunistiske bevægelse. En frygt, som i Sydafrika også prægede både liberale og nationalistiske modstandere af apartheid.